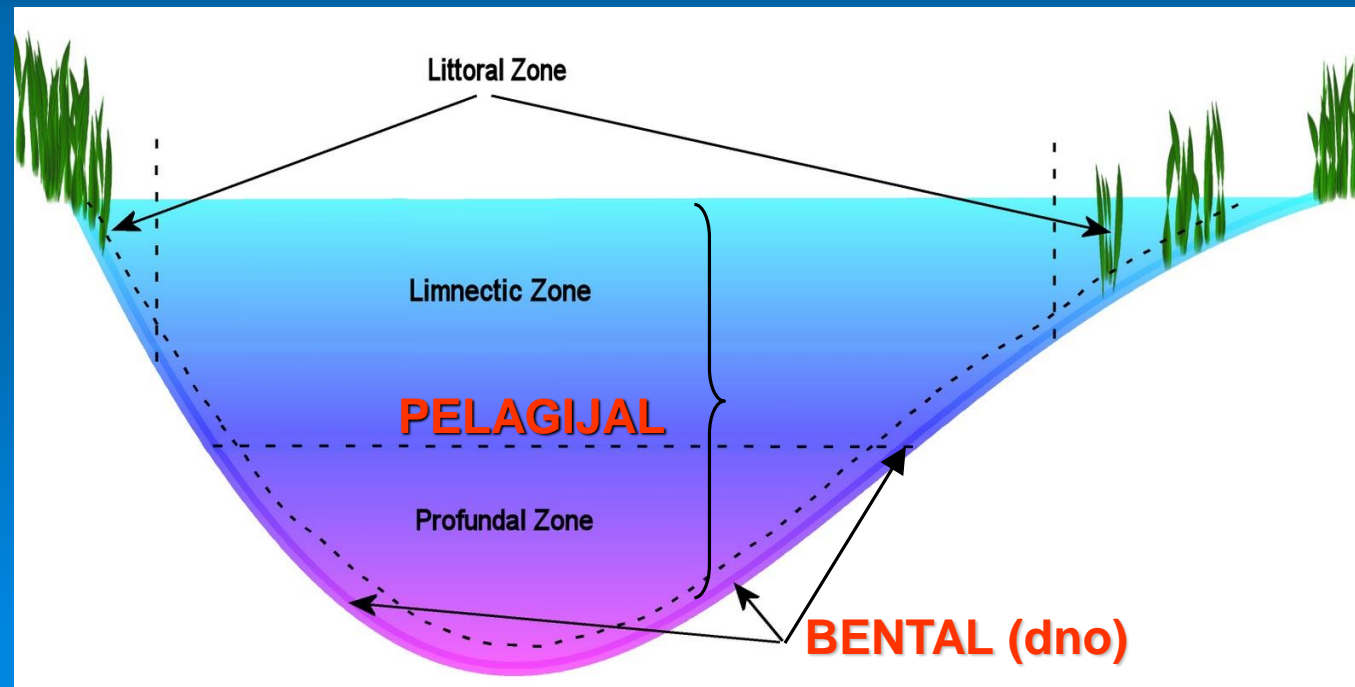

**JEZERSKE ŽIVOTNE
ZAJEDNICE**

Jezerske životne zajednice

U jezeru razlikujemo dvije životne sredine:

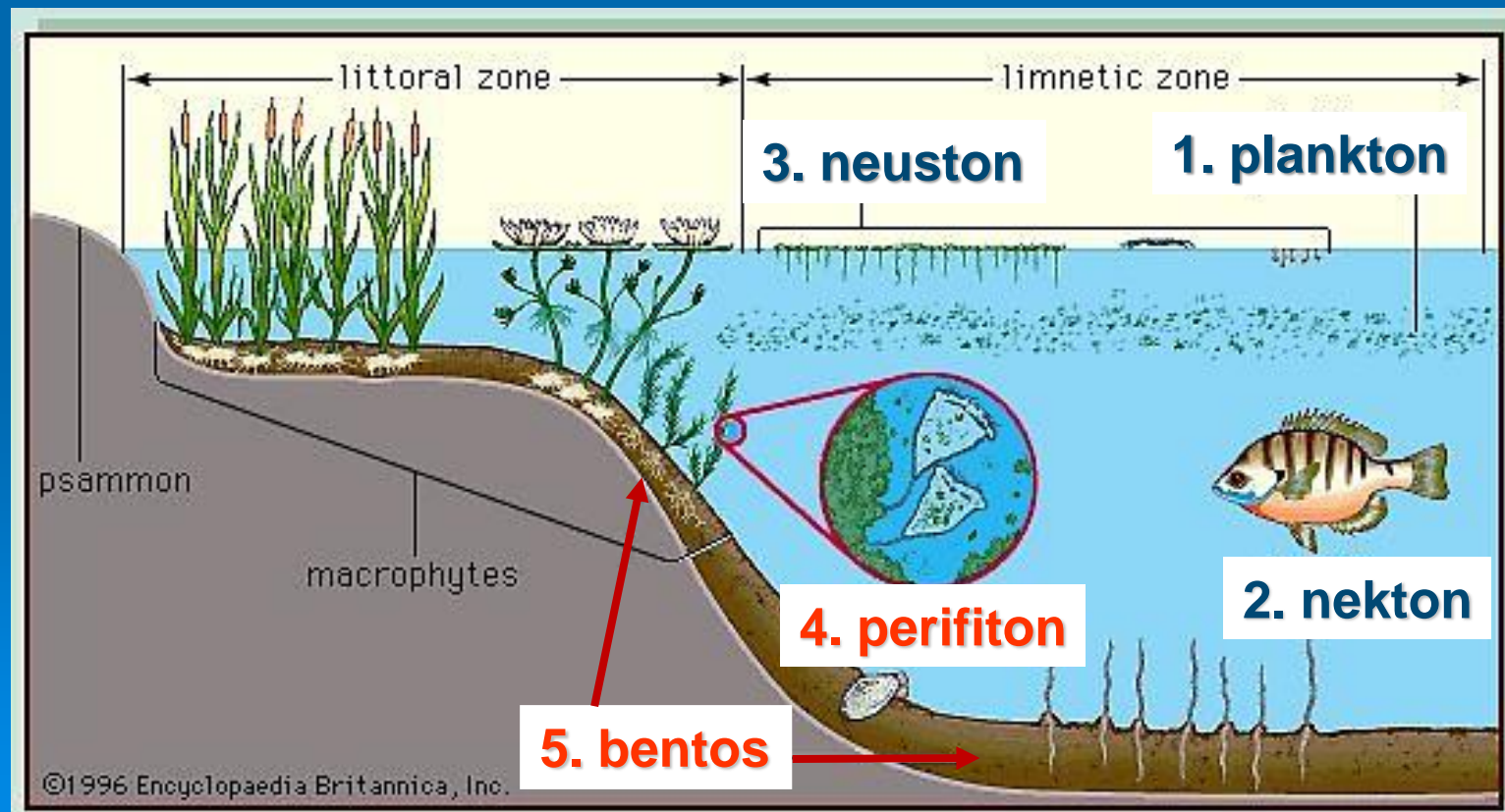
- slobodna voda – **PELAGIJAL** (limnetička i profundalna zona) - zajednice: *plankton*, *nekton* i *neuston*
- jezersko dno – **BENTAL** (litoral i profundal) - zajednica: *bentos*

Jezerske životne zajednice

1. plankton - fitoplankton i zooplankton **2. nekton** – ihtiofauna **3. neuston** – epi- i hiponeuston

4. perifiton (epibionti) **5. bentos** - fitobentos i zoobentos

PLANKTON

PLANKTON

Plankton se prema veliĉini moŹe podijeliti u pet grupa:

- **Pikoplankton** (0,2 - 2 μ) - veĉina bakterija
- **Nanoplankton** (2 - 20 μ) - mikroflagelate
- **Mikroplankton** (20 - 200 μ) - planktonske alge (fitoplankton) i **zooplankton** koji se njima hrani (konzumenti I reda)
- **Mezoplankton** (200 - 2000 μ tj. od 0,2 - 2 mm) - veĉina zooplanktona koji su predatori (konzumenti II reda)
- **Makroplankton** (> 2 mm) - *Cnidaria* (Źarnjaci) - meduze

PLANKTON

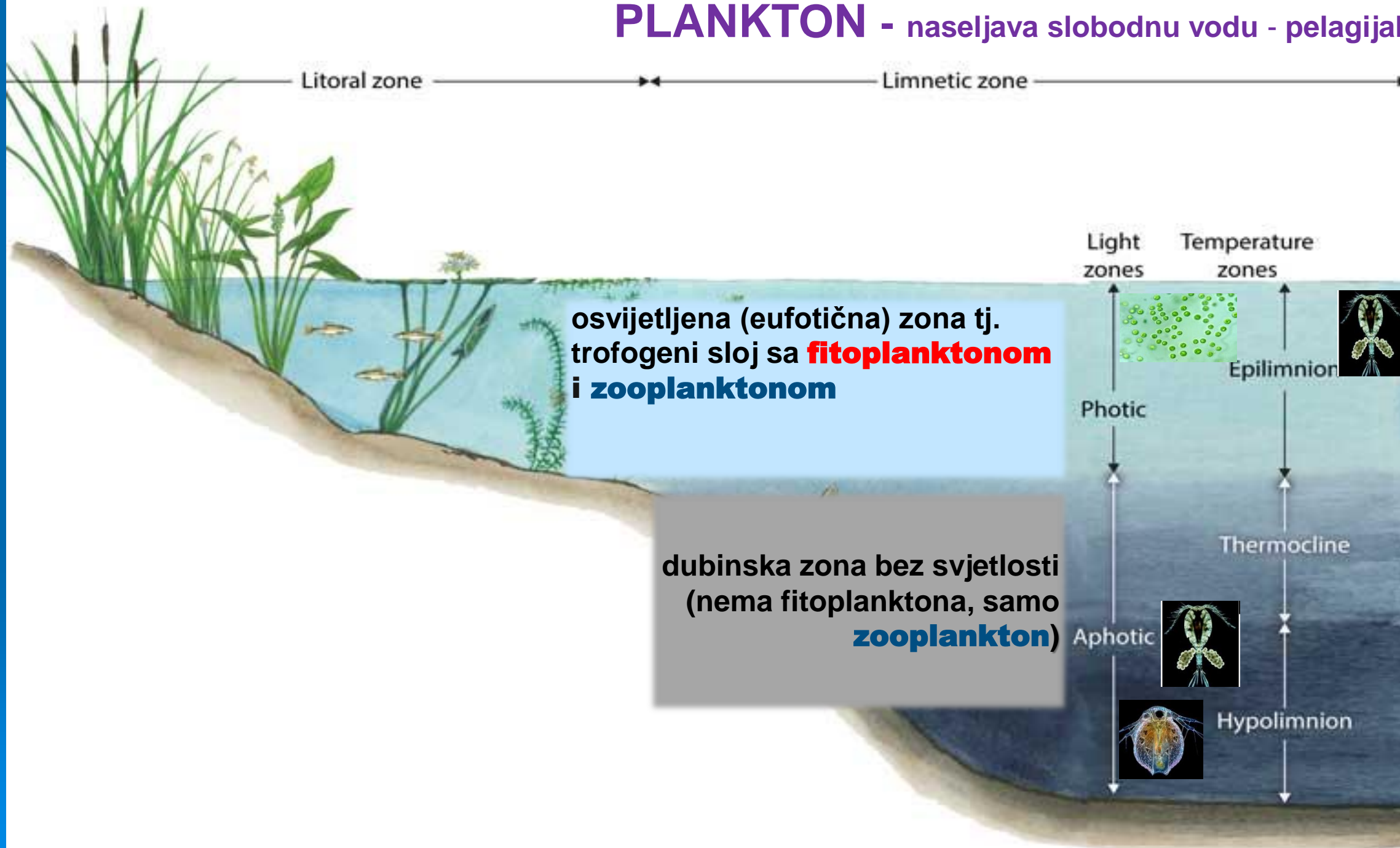
II Plankton se prema načinu života dijeli na:

- **Holoplankton** – čitav životni ciklus provode u pelagijalu, nezavisno od jezerskog dna
- **Meroplankton** – samo jedan dio života provode u pelagijalu, a drugi dio na dnu

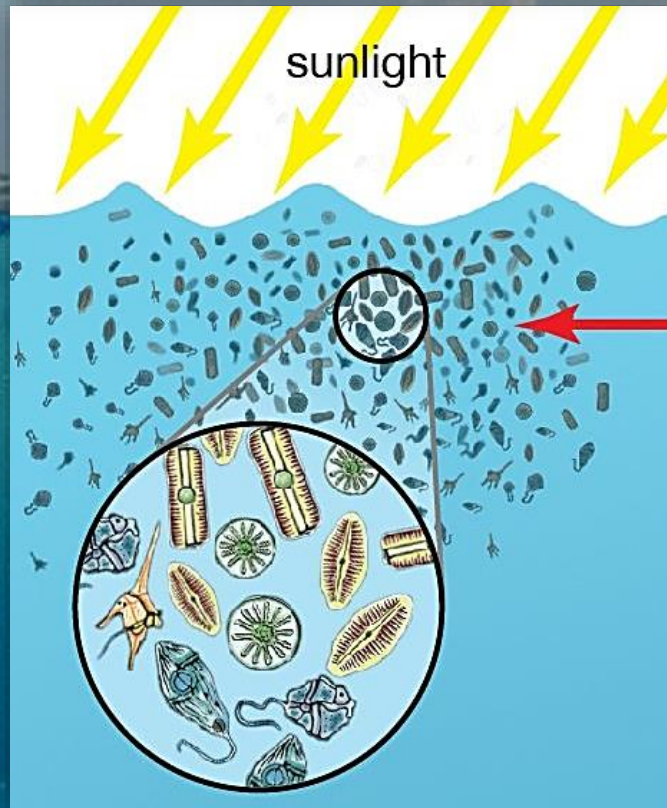
III Podjela prema načinu ishrane:

- **Fitoplankton** – jednoćelijske i kolonijalne alge
- **Zooplankton** – Protozoa i Metazoa
- **Bakterioplankton** - bakterije

PLANKTON - naseljava slobodnu vodu - pelagijal

1. FITOPLANKTON

1. Fitoplankton

FITOPLANKTON – autotrofna komponenta planktona - jednoćelijske i kolonijalne alge

- Naseljava gornju, osvijetljenu zonu jezera (trofogeni sloj – **epilimnion**)
- Prva karika u lancu ishrane pelagijala
- Posjeduju adaptacije kojima se odupiru tonjenju

Formula za izračunavanje brzine tonjenja nekog tijela je:

$$A = b / c \times d,$$

gdje je: **A** - brzina tonjenja, **b** - specifična težina tijela,

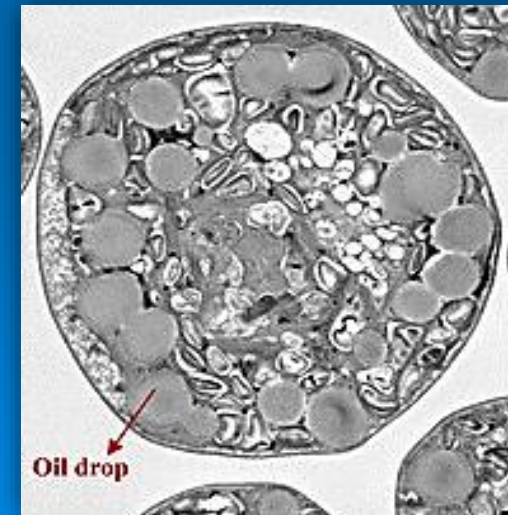
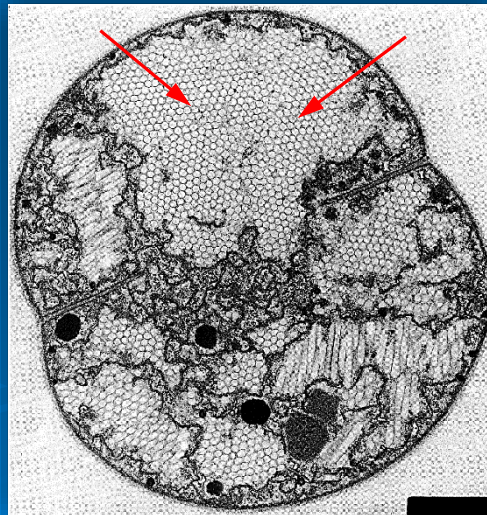
c - otpor oblika tijela prema tonjenju, **d** - viskoznost vode

Fitoplankton

Adaptacija fitoplanktona protiv tonjenja mogu biti dvojake:

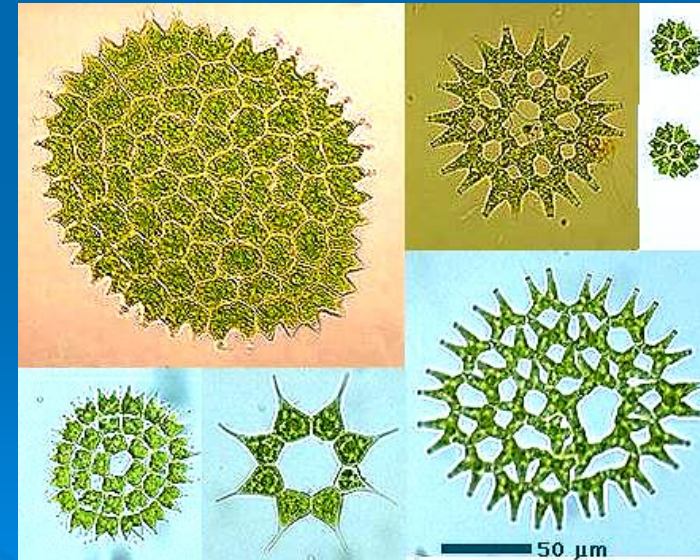
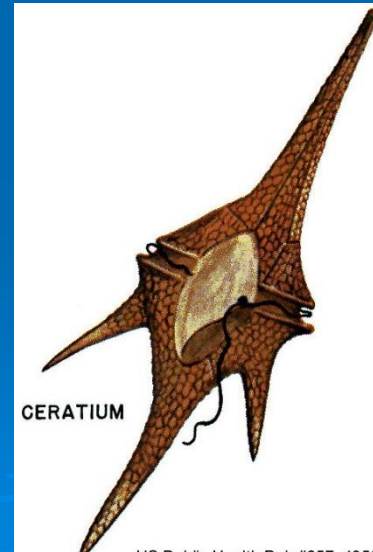
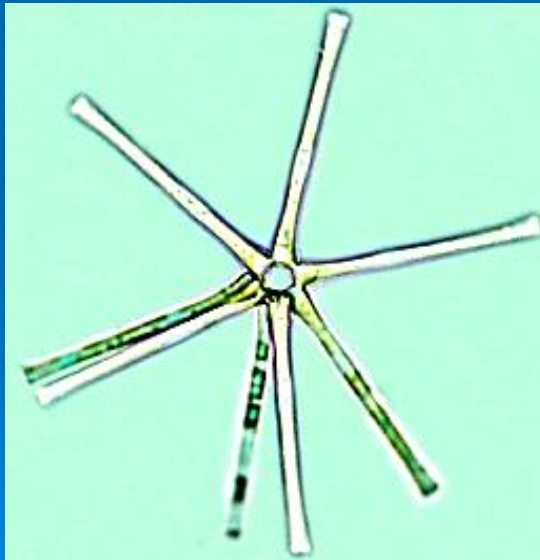
1. Adaptacije koje utiču na **smanjenje specifične težine tijela:**

- lučenje sluzavog omotača oko ćelija i kolonija (npr. *Eudorina*, *Microcystis*)
- gasne vakuole unutar ćelije (*Microcystis*)
- nagomilavanje masti i kapljica ulja u ćelijama (silikatne alge)

Fitoplankton

2. Adaptacije koje **povećavaju otpor oblika tijela** prema tonjenju, a to je povećavanje odnosa površine i zapremine tijela (P/V) - oblikom ćelije ili kolonije i pojavom raznih izraštaja na tijelu

Fitoplankton - faktori koji utiču na razvoj:

- **Temperatura vode**
- **Svjetlost**
- **Nutrijenti (P, N, Si)**
- **Konzumenti**

Fitoplankton - faktori koji utiču na razvoj

Temperatura

- Alge opstaju na temperaturi od -75°C (alge snijega i leda) do $+95^{\circ}\text{C}$ (termalni izvori)
- Većina algi dostiže svoj optimalni stepen rasta pri temperaturi **20-25°C**
- Temperatura vode ima i indirektan uticaj na ovu zajednicu:
  - kroz uticaj na cirkulaciju vode i podizanje nutrijenata sa dna
  - kroz uticaj na razviće zooplanktonskih organizama, koji su glavni konzumenti planktonskih algi
  - kroz uticaj na viskoznost vode - olakšavanje ili otežavanje lebdenja algi u vodi
- Temperatura utiče i na taksonomski sastav zajednice (**sezonsku sukcesiju**):
  - silikatne alge dominiraju po brojnosti na niskim temperaturama vode
  - zelene alge na srednjim temperaturama vode
  - modrozelene alge na visokim temperaturama vode

Fitoplankton - faktori koji utiču na razvoj

Svjetlost

- Fitoplankton se razvija samo u **gornjim, osvijetljenim slojevima vode** (eufotična zona). Različita joj je dubina u različitim jezerima: 1m – 50m (130m)
- Voda je **optički filter** – selektivno propušta Sunčeve zrake. Alge se vrstom pigmentata prilagođavaju kvalitativno izmijenjenim uslovima svjetlosnog režima (**hromatska adaptacija** – više izraženo kod morskih algi)
- Različiti pigmenti algi imaju maksimum apsorpcije svjetlosti u različitim djelovima vidljivog dijela spektra. Maksimalna apsorpcija **hlorofila a** javlja se pri svjetlosti talasne dužine **430 i 660 nm**

Fitoplankton - faktori koji utiču na razvoj

Mineralne soli (nutrijenti)

- U vodenim ekosistemima **ugljenika** uvijek ima dovoljno, pa su **azot** i **fosfor** (i **silicijum** u slučaju silikatnih algi) elementi čija koncentracija u jezerima predstavlja glavni **limitirajući nutrijent** za razvoj fitoplanktona
- Najčešći limitirajući nutrijent u **slatkovodnim** ekosistemima je **fosfor**, jer se u vodi nalazi u najmanjoj količini – nekoliko $\mu\text{g/l}$
- U slučaju **morskog** fitoplanktona, **azot** je glavni ograničavajući nutrijent

**Mala količina soli fosfora –
mala brojnost fitoplanktona**

Oligotrofno jezero

Eutrofno jezero

**Velika količina soli fosfora –
“cvjetanje” fitoplanktona**

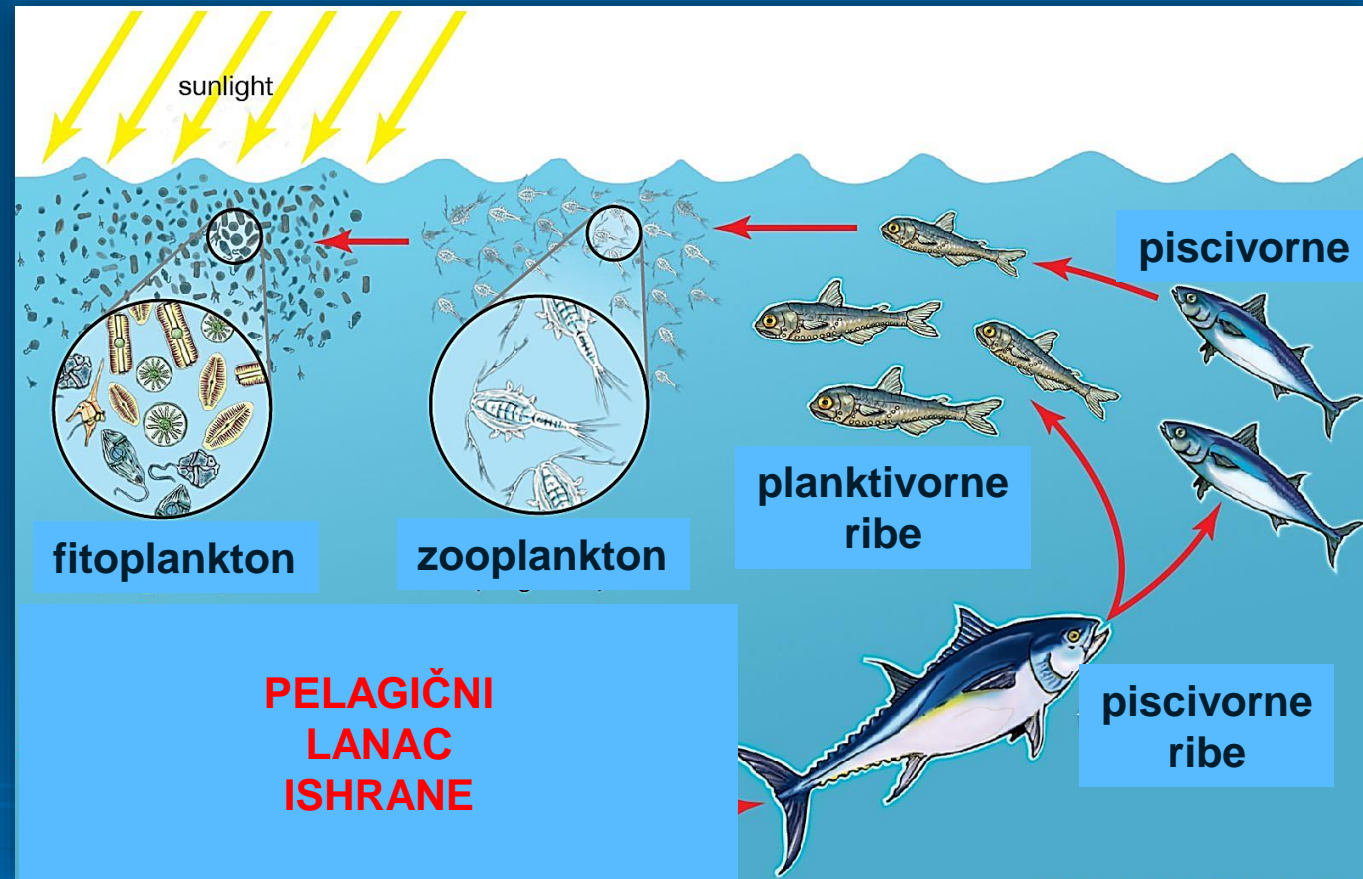
Fitoplankton – uticaj konzumenata

➤ **Zooplankton** – direktno se hrani fitoplanktonom - algama manje veličine (obično alge do 30 μm) - zato su krupnije alge u prednosti

➤ **Ihtiofauna** – indirektno utiče na brojnost fitopl. - kroz lanac ishrane:

Planktivorne ribe dominiraju - eliminišu zooplankton - brojnost fitoplanktonske zajednice raste

Piscivorne ribe dominiraju – one eliminišu planktivorne ribe – dominira zooplankton koji se sada hrani fitoplanktonom i smanjuje mu brojnost

Fitoplankton – sezonska dinamika

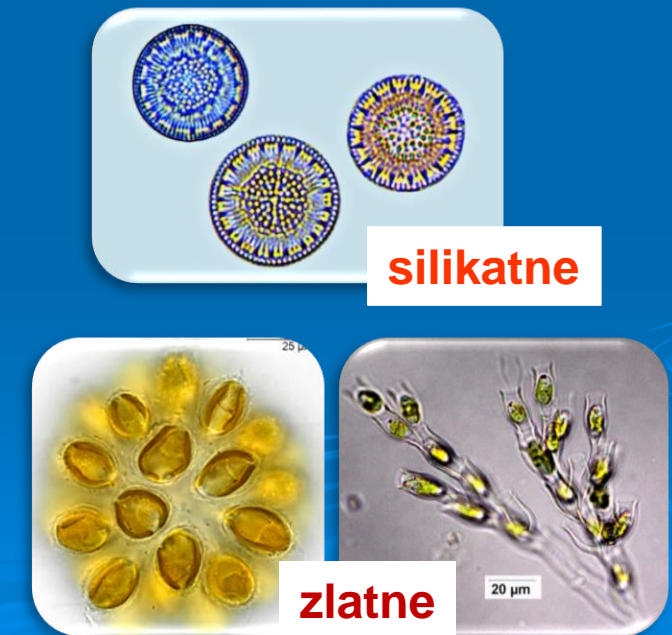
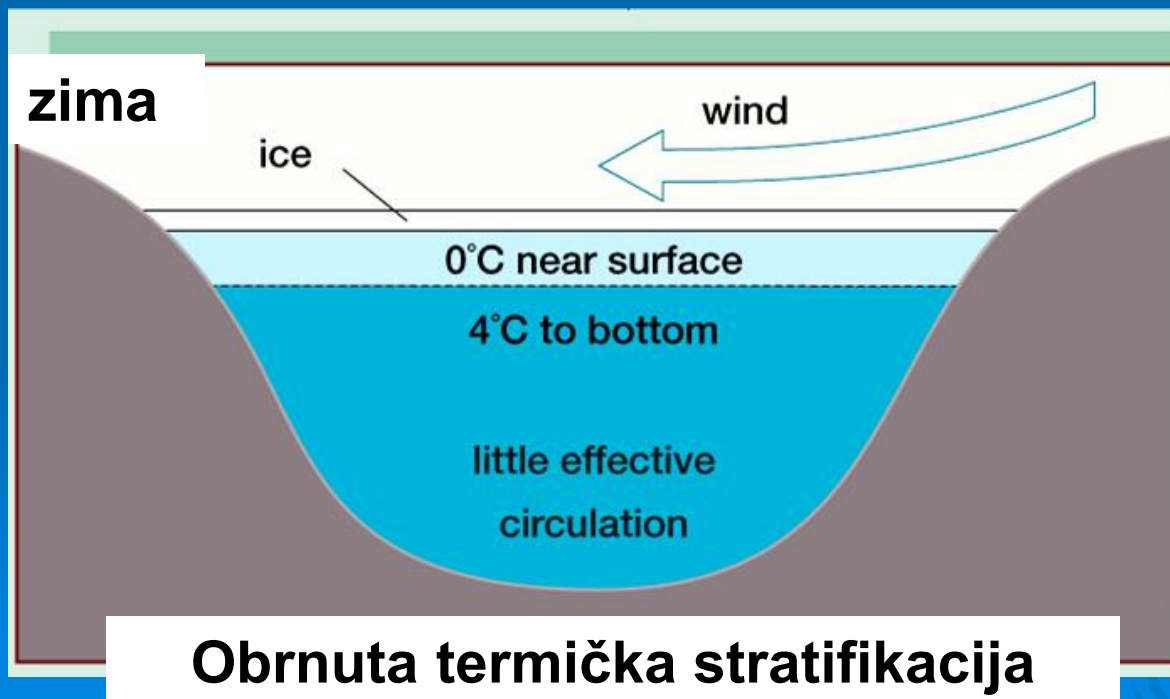
Razvoj fitoplanktona je limitiran:

- u **zimskom periodu**: niska temperatura i mala količina svjetlosti (naročito u slučaju ledenog pokrivača)
- u **ljetnjem periodu**: mala količina nutrijenata, predatori (zooplankton) i efekat “samozasjenjivanja”
- **Proljeće i jesen** – cirkulacija i obnova nutrijenata, nema limitacije za razvoj fitoplanktona (maksimalna bronost)

Fitoplankton – sezonska dinamika

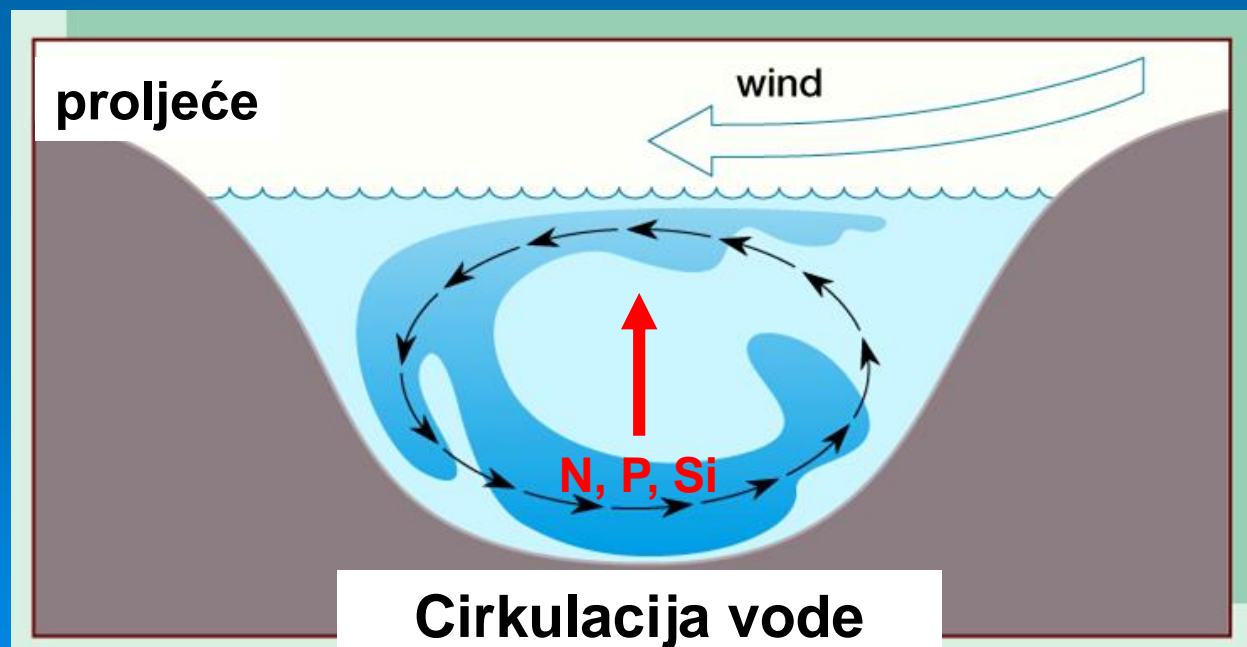
Dimiktična jezera (umjerena zona) – tzv. PEG model sezonske dinamike:

ZIMA – niska T i osvjetljenost – mala brojnost zajednice fitoplanktona
(uglavnom **silikatne** i **zlatne** alge)

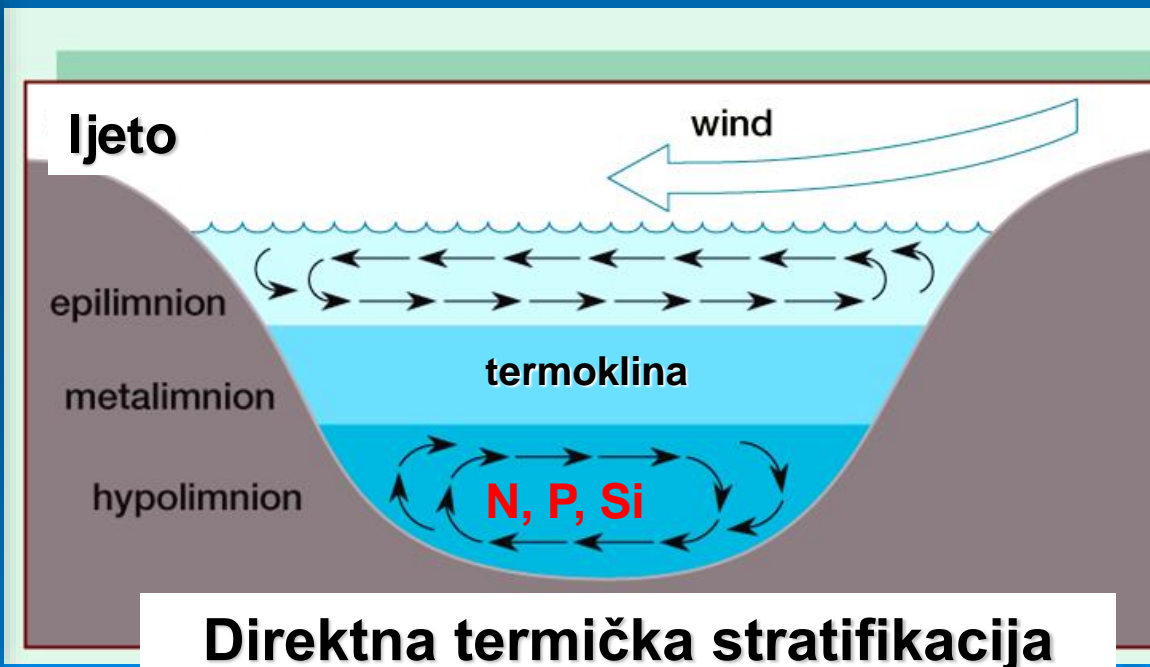
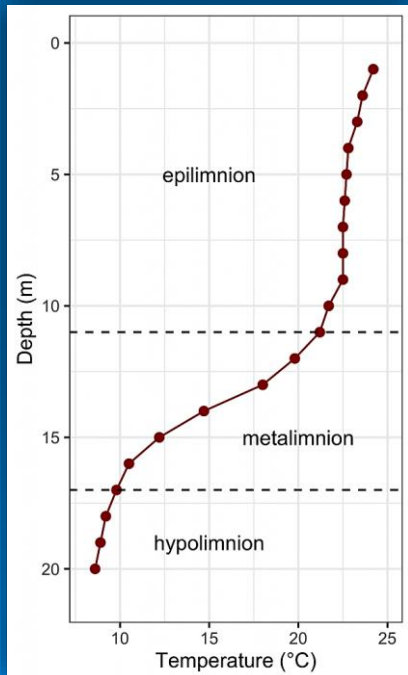
Fitoplankton – sezonska dinamika

PROLJEĆE - rastu T, količina svjetlosti i nutrijenti (cirkulacija) - razvijaju se velikom brzinom invazivne vrste algi malih dimenzija (uglavnom **silikatne**), tj. **brojnost fitoplanktona raste – PRVI maximum** - uzrokuje smanjenje količine nutrijenata u vodi

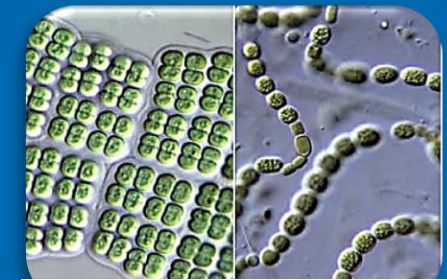
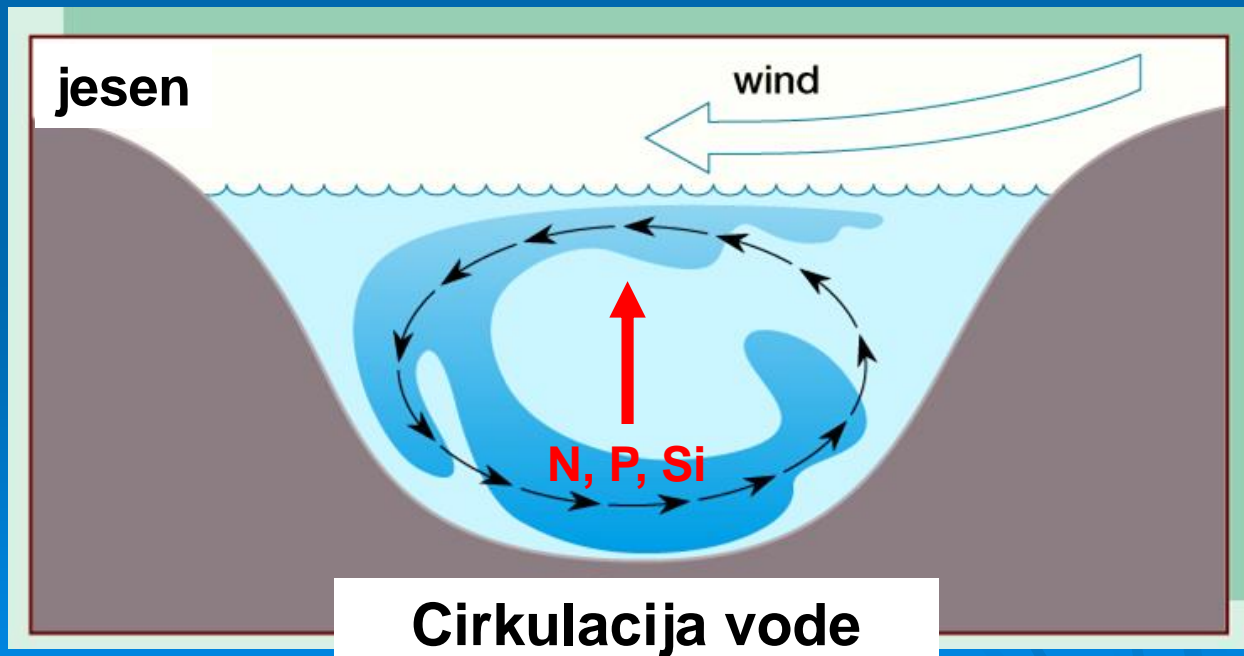
Fitoplankton – sezonska dinamika

LJETO – utrošeni su nutrijenti, obnova sa dna je nemoguća zbog termičke stratifikacije – **brojnost fitoplanktona opada** i razvijaju se vrste većih dimenzija sa sporijom stopom rasta (uglavnom **zelene alge**)

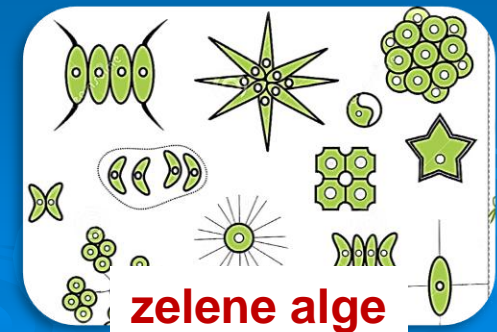

Fitoplankton – sezonska dinamika

JESEN – cirkulacija vode i obnova nutrijenata – brojnost fitoplanktona raste -
DRUGI maksimum brojnosti (modrozelenene i zelene)

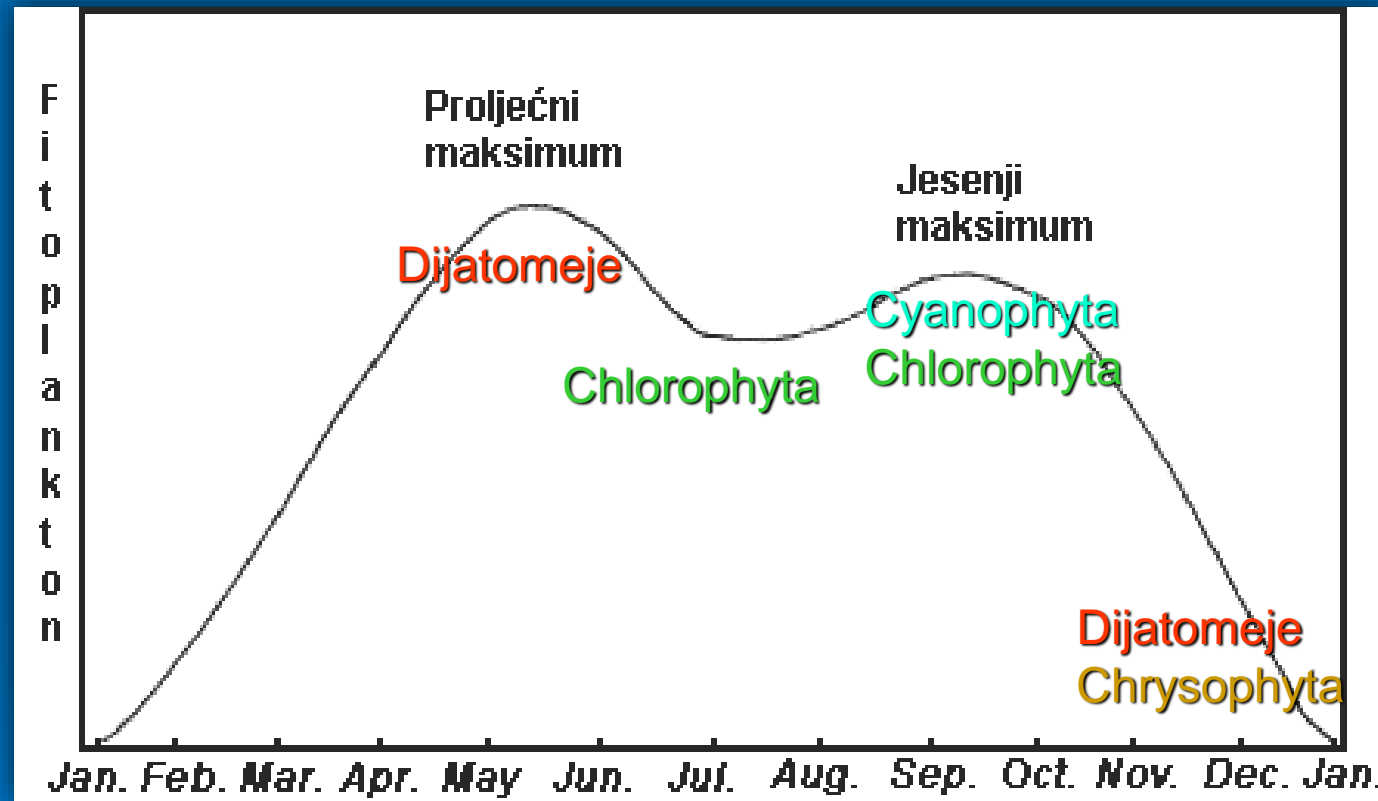

modrozelenene alge

zelene alge

Fitoplankton – sezonska dinamika

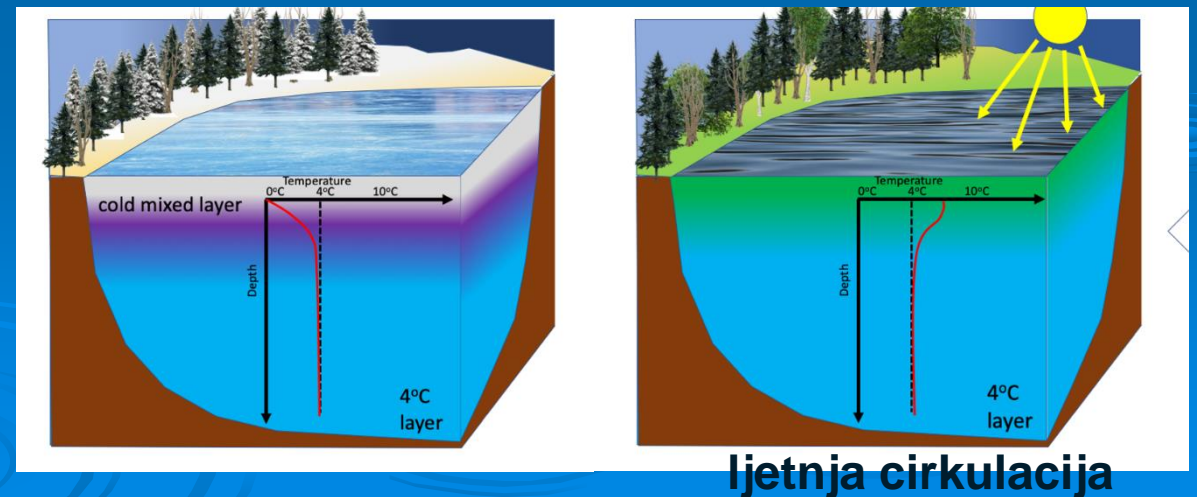
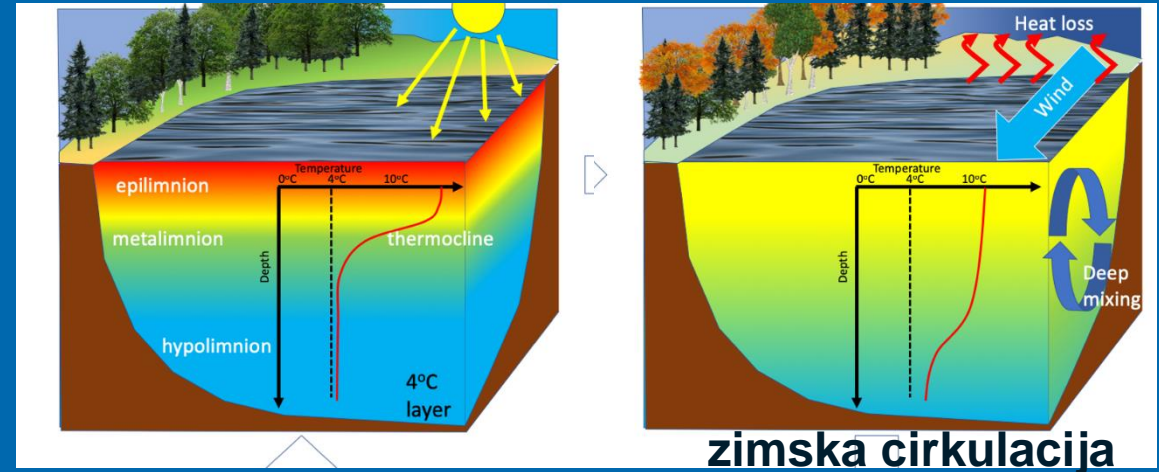

DIMIKTIČNA JEZERA: **Dva maksimuma brojnosti** zajednice fitoplanktona – **proljeće** (veći) i **jesen** (manji) – zbog cirkulacija i obnove nutrijenata

Fitoplankton – sezonska dinamika

Topla monomiktična jezera - jedna cirkulacija godišnje i to zimi, zastupljen je samo **jedan** maksimum u razviću algi (**zimski** maksimum fitoplanktona)

Hladna monomiktična jezera - jedna cirkulacija godišnje - u toku ljeta, zastupljen je samo **jedan** maksimum u razviću algi (**ljetnji** maksimum fitoplanktona)

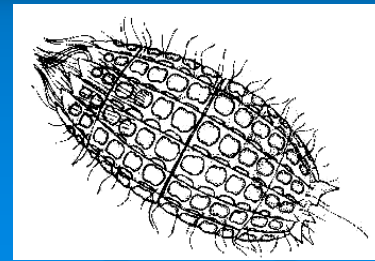
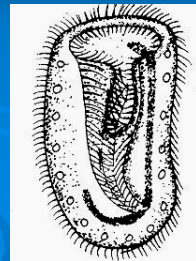
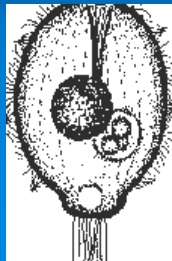
2. Zooplankton

- **Protozoa**
- **Rotatoria**
- **Crustacea** (Cladocera i Copepoda)

Zooplankton (Protozoa)

1. Protozoa (najmanji značaj)

- Od protozoa u zooplanktonu, najbrojnija grupa su trepljari (Ciliata) – jer se kreću brže od ostalih Protozoa pa su šire rasprostranjene
- Holozoične su - hrane se bakterijama, algama, partikulama detritusa i sitnijim protozoama
- Količina hrane je glavni faktor koji kontroliše dinamiku populacija
- Često se razvijaju u slojevima sa znatno redukovanim kiseonikom – tada dominiraju u ukupnom zooplanktonu

Zooplankton (Rotatoria)

2. Rotatoria

- Oko 3/4 rotatorija su sesilne, a svega 100 vrsta su čisto planktonski organizmi
- Imaju sedimentacioni način ishrane – čestice hrane dovode do usta pomoću vodene struje koju stvara vijenac cilija oko usnog otvora
- Većinom su omnivorne, a vrlo rijetko su predatori, npr. *Asplanchna* koja se hrani protozoama ili drugim rotatorijama

Zooplankton (Rotatoria)

Rotatoria po broju vrsta dominiraju u Skadarskom jezeru (60% od ukupnog broja vrsta zooplanktona)

Keratella

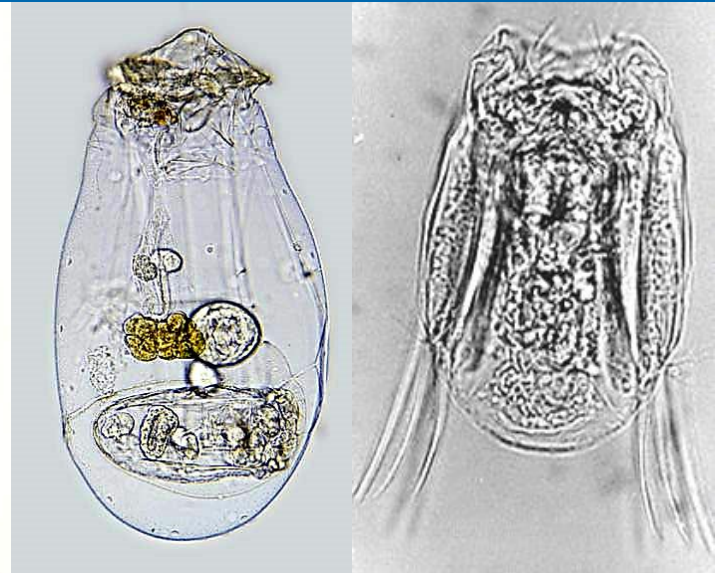
Brachionus

Asplanchna

Polyarthra

Zooplankton (Rotatoria)

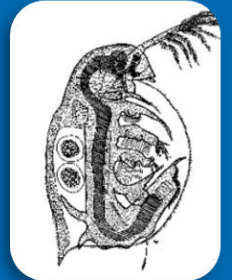
- Čistoća vode, temperatura, kvalitet i kvantitet ishrane dominantni su faktori koji regulišu brojnost i sezonsku sukcesiju rotatorija
- U umjerenom klimatu, višegodišnje vrste imaju **2 maksimuma brojnosti**: krajem proljeća i krajem ljeta (u vezi sa obiljem hrane u tom periodu i povoljnom temperaturom)
- Jednogodišnje vrste se mogu se podijeliti u dvije grupe:
  - 1. hladno-stenotermne vrste** - veliku brojnost imaju zimi i u rano proljeće (*Keratella hiemalis*, *Filinia terminalis*)
  - 2. vrste sa maksimumom u toku ljeta**, posebno u kasno ljeto (u vezi je sa razvojem modrozelenih algi) - *Polyarthra vulgaris*, *Keratella cochlearis*, *Synchaeta oblonga*

Zooplankton (Crustacea)

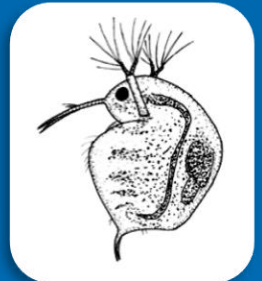
3. Crustacea (planktonski račići) – Cladocera i Copepoda

Cladocera

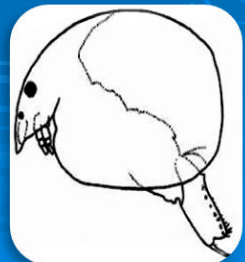
- Najveći broj vrsta iz ove grupe hrani se **filtracijom** (*Daphnia*, *Alona*, *Bosmina*, *Diphanosoma*)
- **Filtraciona ishrana** - pomoću 5 pari nožica na ventralnoj strani, koje su snabdjevene brojnim dlačicama i setama
  - veća količina hrane uslovljava veću stopu filtracije
  - veličina partikule hrane koju mogu da usvoje upravo je proporcionalna veličini tijela – krupniji organizmi usvajaju veće čestice
  - Hrana: sitnije planktonske alge (nanoplankton i neke Dijatomeje)

Daphnia

Alona

Bosmina

Zooplankton (Crustacea)

Cladocera

- **Sezonska dinamika:** 2 maksimuma brojnosti: proljeće i jesen
- **Proljeće** - raste količina hrane (fitoplankton, bakterije, detritus) i temperatura - raste brojnost ukupne zajednice Cladocera do dostizanja maksimuma
- **Ljeto** – brojnost opada
- **Jesen** - brojnost populacije ponovo raste i dostiže jesenji maksimum, usled porasta brojnosti fitoplanktona tokom jeseni, naročito zajednice modrozelenih algi

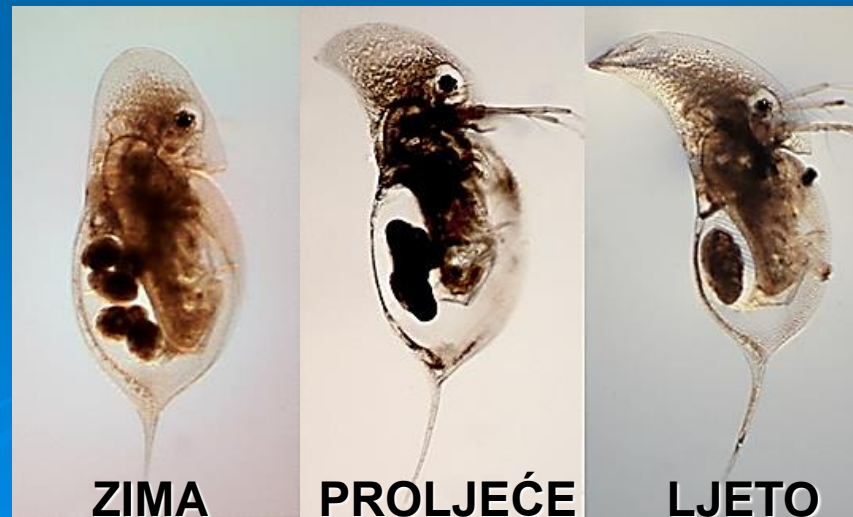
Zooplankton (Crustacea)

Cladocera

Ciklomorfoza predstavlja sezonski polimorfizam

- Kod roda *Daphnia*, sa porastom temperature vode u proljeće dolazi do postepenog izduživanja glavenog regiona uz formiranje tzv. **kreste**
- **Razlog**: bolji otpor tonjenju pri padu viskoznosti ljeti, odbrana od predatora

Daphnia

Zooplankton (Crustacea)

Copepoda

Planktonskim kopepodama pripada samo jedna taksonomska grupa - **Calanoida** - vrste koje naseljavaju pelagijal (*Eudiaptomus*, *Acanthodiaptomus*, *Limnocalanus*)

- Imaju **filtracioni** način ishrane - pokretanje vodene struje vrše pomoću antena, a filtracija se vrši kroz mrežu seta i dlačica na maksilama

Zooplankton (Crustacea)

Copepoda

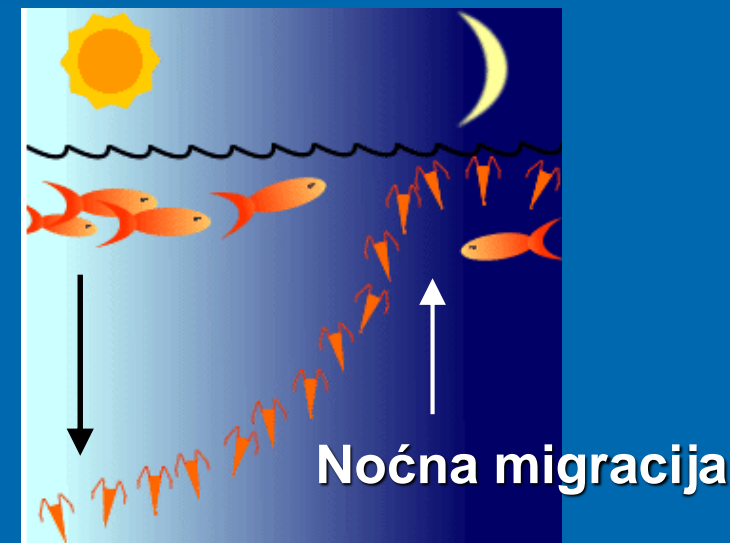
- **Sezonska dinamika:** dva maksimuma brojnosti, najčešće u proljeće i kasno ljeto
- Na sastav zajednice i sezonsku dinamiku svih planktonskih Crustacea takođe znatno utiče i vrsta i brojnost njihovih predatora (**planktivorne ribe**)
- Ribe se uglavnom hrane **krupnijim** oblicima zooplanktona, pa tada u zajednici dominiraju sitnijih oblici zooplanktona, koji bi u odsustvu planktivornih riba, kompeticijom bili isključeni iz zooplanktonske zajednice, jer krupni zooplankton mnogo brže i lakše dolazi do hrane

Zooplankton (Crustacea)

Vertikalne migracije Crustacea (Cladocera i Copepoda)

- Ovi pokreti zavise od: karakteristika podvodne svjetlosti, godišnjeg doba, starosti i pola
- **Svjetlost:** Sa približavanjem noći, jedinke migriraju prema površini i maksimalnu brojnost u ovom sloju dostižu neposredno prije svitanja - noćne migracije. Promjenom godišnjeg doba – sezonske migracije.
- **Starost:** Mlađi stadijumi imaju veću amplitudu kretanja od starijih
- **Pol:** Mužjaci vrše kraće, a ženke duže migracije

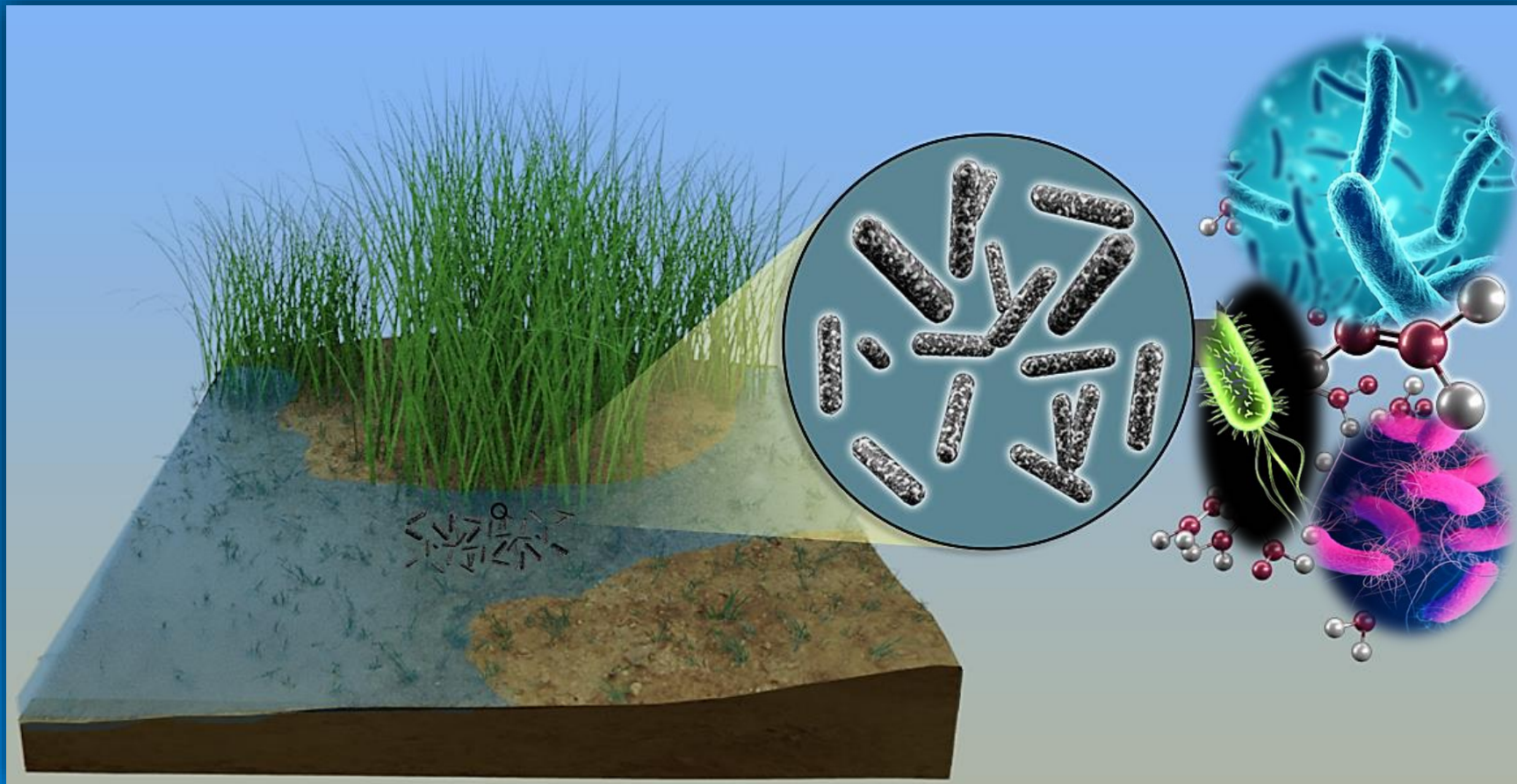

Danju ka dubini - izbjegavanje predatora (riba), kojima je za ishranu neophodna svjetlost. U dubljem, hladnijem sloju vode organizmi imaju sporiji metabolizam - ušteda energije

Noću ka površini – ishrana planktonskim algama koje su na površini brojnije

Bakterioplankton

Bakterioplankton

- **Značaj bakterija u jezeru:** u produkciji i razlaganju organske materije i kao direktan izvor hrane za mnoge članove zooplanktonske zajednice
- Bakterioplankton se prema načinu ishrane može podijeliti na:
  - autotrofni (fotoautotrofne i hemoautotrofne bakterije)
  - heterotrofni (saprofitske i parazitske bakterije)

Bakterioplankton

Autotrofne bakterije:

- **Fotoautotrofne** – zelene i crvene sumporne bakterije - koriste Sunčevu energiju kao izvor energije za sintezu organskih materija iz neorganskih
- **Hemoautotrofne** – bezbojne sumporne bakterije, gvožđevite bakterije itd, koje koriste hemijsku energiju (dobijenu oksidacijom neorganskih jedinjenja S, Fe) kao izvor energije za sintezu organskih materija

Bakterioplankton

Heterotrofne bakterije

Saprotrofne bakterije se hrane na račun ostataka uginulih vodenih organizama tj. vrše razlaganje organskih materija do neorganskih i time omogućavaju recikliranje hemijskih elemenata u jezeru (razlagači)

Primjer saprotrofskih bakterija su azotne bakterije:

- Amonifikatori vrše razlaganje organskih materija (koje sadrže azot) do amonijaka
- Nitrifikatori dalje oksiduju dalje amonijak do nitrita, a zatim do nitrata (rodovi *Nitrosomonas* i *Nitrobacter*)
- Denitrifikatori – u anaerobnim uslovima redukuju nitrate do elementarnog azota (N)
- Azotofiksatori - vezuju (fiksiraju) elementarni azot i prevode ga u nitrate

Bakterioplankton

Brojnost bakterija

- varira u različitim jezerima (znatno je veća u eutrofnim jezerima, nego u oligotrofnim)
- varira i sezonski - od nekoliko stotina do nekoliko miliona jedinki u jednom mililitru
- Na brojnost bakterija utiče temperatura (pozitivna korelacija) i zooplankton koji se njima hrani (negativna korelacija)
- U nekim jezerima, maksimalna brojnost se javlja u proljeće i jesen, kao što je slučaj i kod većine ostalih članova planktonske zajednice, dok u nekim jezerima postoji po jedan maksimum brojnosti (najčešće ljeto) ili se maksimumi javljaju u nepravilnim intervalima

Bakterioplankton

- **Vertikalna distribucija** - Sunčeva svjetlost, posebno ultraljubičasti zraci, djeluje letalno na bakterije - nema ih u površinskim slojevima vode
- Brojnost bakterija **raste sa dubinom** - na samom dnu nagli porast brojnosti, zbog nataloženih organskih materija u jezerskom sedimentu – obilje hrane
- **Horizontalni raspored** - obično su bakterije brojnije pri obali (više hrane), dok im se ka pučini gustina smanjuje

Plankton u jezerima

Zaključak:

Planktonska zajednica u jezeru predstavlja jednu posebnu cjelinu, tj. potpuno samostalnu biocenozu, jer sadrži sve 3 karike lanca ishrane: **producente** (fitoplankton), **konzumente** (zooplankton) i **reducente** (bakterije), čime je omogućeno neprekidno kruženje materije i time potpuna nezavisnost od ostalih zajednica u jezeru